

УДК 371.14.2:796.07.(032)

О. О. СКРИПОВА

викладач

К. В. ДИМОВ

викладач

А. В. ДИМОВ

викладач

Чорноморський національний університет ім. Петра Могили

КОНЦЕПТУАЛЬНА МОДЕЛЬ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ТРЕНЕРІВ-ВИКЛАДАЧІВ З ВЕСЛУВАННЯ АКАДЕМІЧНОГО ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті ґрунтовно розкрито структурні компоненти концептуальної моделі підготовки майбутніх тренерів-викладачів з веслування академічного до професійної діяльності. Запропоновано модель, спрямовану на підготовку професійної, компетентної, творчо розвиненої особистості, що зорієнтована на професійну діяльність у галузі фізичної культури та спорту, а виокремлені та описані структурні компоненти системи підготовки дають можливість використовувати її в інших напрямках підготовки фахівців. Наголошено, що концептуальна модель відповідає всім вимогам сучасного моделювання систем.

Ключові слова: тренер-викладач з веслування академічного, модель, моделювання, структурні компоненти.

Концептуальна модель підготовки майбутнього тренера-викладача з веслування академічного до професійної діяльності у вищих навчальних закладах побудована нами відповідно до сучасних соціально-економічних вимог підготовки фахівця вищого навчального закладу, нових вимог щодо модернізації та оновлення змісту професійної підготовки студентів, особистісно-зорієнтованого підходу до навчання майбутнього тренера-викладача. Оскільки сам процес підготовки студентів не може бути безпосередньо предметом теоретичного вивчення, то, уявивши його як ідеальну модель, маємо можливість переносити виявлені відносини на ізоморфні зв'язки в реальному об'єкті й отримувати нові знання про сам об'єкт. Отже, моделювання в ґносеологічному плані виконує такі функції: теоретичну – як специфічний образ дійсності (її моделі), практичну – як знаряддя наукового експерименту та формувальну – як прообраз майбутнього стану об'єкта.

Моделювання як загальнонауковий метод наукового дослідження широко застосовують у педагогічній науці. Моделюванню відводять важливе місце поряд з такими методами пізнання, як спостереження та експеримент. Саме моделювання вивело педагогічні дослідження на рівень загальнонаукової методології. Наукове обґрунтування цього методу відображено в працях В. Г. Афанасьєва, І. Б. Новика, В. О. Штоффа та ін. [2; 5; 7]. Питання моделювання в педагогічних дослідженнях висвітлено в наукових доробках С. І. Архангельського, Н. В. Кузьміної та ін. [1]. Цей метод є ін-

тегративним, він дає змогу об'єднати емпіричне й теоретичне в педагогічному дослідженні, тобто поєднувати під час вивчення педагогічного об'єкта експеримент із побудовою логічних конструкцій і наукових абстракцій. Моделювання створює можливість більш глибокого проникнення в сутність об'єкта дослідження. Г. В. Суходольський [6] пропонує таке визначення поняття моделювання: це процес створення ієрархії моделей, у якій деяка реально існуюча система моделюється в різних аспектах і різними засобами [4]. Особливостями моделювання як методу є: цілісність вивчення процесу, тому можливо побачити не тільки елементи, а й зв'язки між ними, а також можливість вивчення процесу до його здійснення. Позитивною є можливість виявити негативні наслідки й ліквідувати або послабити їх до реального прояву.

У процесі розробки моделі ми виходили з того, що головна мета підготовки майбутнього тренера-викладача з веслування академічного до професійної діяльності у вищих навчальних закладах полягає в поетапному формуванні в нього готовності до професійної діяльності з урахуванням особистісного підходу до навчання студентів завдяки створенню відповідних організаційно-педагогічних умов.

Метою статті є розкриття основних компонентів концептуальної структурно-функціональної моделі підготовки майбутнього тренера-викладача з веслування академічного до професійної діяльності.

Під системою підготовки майбутніх тренерів-викладачів розуміємо сукупність елементів, внутрішні зв'язки яких сильніше зовнішніх. Іншими словами, система, в самому широкому сенсі, – це замкнута об'єктивна єдність пов'язаних один з одним елементів, упорядкованих за певним законом або принципом. Основою впорядкування системи є, як правило, мета її функціонування. Пропонована нами система підготовки розміщується та функціонує в цілком певному зовнішньому освітньому просторі. Взаємодія системи з освітнім простором здійснюється через вхід і вихід системи. Під входом розуміємо точку (або область) впливу на систему ззовні; під виходом – точку (або область) дії системи, спрямованої поза межі системи [3].

Модель професійної підготовки майбутніх тренерів-викладачів розуміємо як відкриту динамічну інтеграційну систему, що передбачає врахування змісту, завдань, принципів, методів, функцій, технологій професійної підготовки на основі сучасних вимог галузі фізичної культури та спорту до фахівця освітньо-кваліфікаційного рівня “бакалавр” і “спеціаліст”. Спираючись на положення визначеної моделі, концептуальну ідею про формування професійних умінь як методологічну основу практичної підготовки студентів, які детермінуються системою професійних умінь і враховують особливості професійної діяльності фахівця, було розроблено та змістовно охарактеризовано педагогічну технологію підготовки майбутніх тренерів-викладачів до професійної діяльності.

Вирішенню головного завдання дослідження та досягненню його мети передувала розробка моделі професійної підготовки зазначеної категорії

фахівців з урахуванням таких теоретичних положень: метою фахової підготовки є набуття студентами професійних умінь щодо виконання відповідних видів трудової діяльності на високому професійному рівні, що ґрунтуються на системі знань про сутність, види, функції професійної діяльності та вдосконалюються разом з ними; професійні вміння є необхідною складовою успішної самореалізації людини, отже, в свою чергу, процес формування професійних умінь сприяє розвитку професійно-особистісних якостей та творчих здібностей фахівця; ефективність підготовки сучасного спеціаліста забезпечується формуванням професійних умінь, що відповідають загальнопрофесійним, соціально-психологічним, спеціально-професійним завданням фахової підготовки [10; 12]. У нашому дослідженні модель має свої складові, які залежать від мети дослідження й дають можливість простежити будь-яку грань характеристики об'єкта дослідження.

У запропонованій нами моделі підготовки як способу бачення об'єкта дослідження притаманні декілька переваг: “згорнутість” наукового знання, морфологічна та структурно-функціональна “співвіднесеність” об'єкта й моделі, потенційна евристичність моделі в інтерпретації емпіричних фактів, наочність.

На сучасному етапі розвитку наукового знання загалом можна говорити про такі критерії, що визначають ефективність, евристичність і практичність методологічного апарату й побудованих на його основі моделі. До них належать:

- зв'язність (концептуальна єдність) усіх рівнів методологічного знання – від філософсько-світоглядного до операціонально-технологічного;
- передбачувана сила моделі (горизонт передбачуваності);
- можливість утілення методологічних постулатів у практику діагностичної, навчальної, аналітичної та розвивальної діяльності, що підтверджує в результаті ймовірнісний прогноз (практичність моделі);
- мінімізація сил, засобів, використовуваних ресурсів викладача та студента, що дає змогу водночас досягти гарних результатів (ресурсомісткість моделі);
- ступінь використання запропонованої моделі й технології науковцями та практиками, в тому числі в суміжних галузях науки (поширеність моделі та методології в практиці).

Ґрунтуючись на цих міркуваннях, ми пропонуємо власну концептуальну структурно-функціональну модель підготовки майбутніх тренерів-викладачів з веслування академічного до професійної діяльності, яка повністю відповідає зазначеним критеріям.

Зауважимо, що модель має всі ознаки системи. На концептуальній моделі це показано за допомогою пролонгованого результату підготовки. Будь-яка складна система завжди складається з підсистем. Підсистеми можна виокремлювати, якщо кожна з них має: мету функціонування, підпорядковану спільній меті функціонування всієї системи; комплекс елемен-

тів, що становлять систему; свою систему управління, що входить у загальну систему.

У цьому сенсі терміни “система”, “підсистема”, “елемент” мають відносний характер. Певна система може являти собою підсистему в системі більш високого рівня. І, навпаки, ця ж система може охоплювати системи більш низького рівня.

Поділ системи на підсистеми може бути різним залежно від принципів, прийнятих за основу [9; 11]. Обґрунтування системи підготовки майбутнього тренера-викладача до професійної діяльності у вищих навчальних закладах, що базується на принципах, зазначених раніше, теоретичний аналіз і власний досвід уможливили визначення її структурних компонентів. Компонентами підготовки визначено чотири підсистеми, а саме: організаційно-технологічна, діагностично-коригувальна, процесуально-змістова та результативно-рефлексивна.

Коротко охарактеризуємо ці підсистеми.

Першою підсистемою в запропонованій системі є *організаційно-технологічна*. Організаційний бік підсистеми – це сукупність засобів і методів, що визначає вибір мети та критеріїв функціонування (поведінки) системи на основі сформульованої мети існування (життя) системи. Технологічний бік підсистеми є набором правил, що визначають послідовність операцій і процесів підготовки, під час яких створюється результат із певними параметрами та якістю. Технологічна підсистема вимагає суворого виконання зазначених правил на всіх етапах процесу підготовки майбутніх тренерів-викладачів. Управління в технологічній підсистемі полягає в ретельній розробці технології, надалі – в її вдосконаленні в міру необхідності та уважному контролі за якістю підготовки фахівців упродовж усього терміна навчання. Об’єднуючи ці дві підсистеми в одну, можемо стверджувати, що організаційно-технологічна підсистема визначається метою та завданнями підготовки майбутніх тренерів-викладачів з веслування академічного до професійної діяльності.

Метою є формування готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності. До завдань зараховано: підготовка висококваліфікованих тренерів-викладачів, готових до успішної професійної діяльності в закладах спортивного профілю; надання студентам ґрунтовних професійних компетенцій, що формуються під час фахової підготовки та узагальнюють компетентнісний підхід: компетенції, що торкаються особистості майбутнього фахівця як суб’єкта діяльності та спілкування; компетенції соціальної взаємодії особистості й соціальної сфери; компетенції власне професійної діяльності. До завдань підготовки ми також зарахували: формування вмінь і навичок студентів щодо здійснення майбутньої професійної діяльності; розвиток творчого потенціалу особистості студента; забезпечення позитивної мотивації та спрямованості інтересів, потреб і діяльності студентів; пошук ефективних методів навчання, що сприятимуть формуванню професійної компетентності, що об’єднує професіоналізм, творчі здібності, висо-

кий інтелект майбутніх тренерів-викладачів. Способи, форми та шляхи розвитку професійної компетентності студентів розглядаємо, з одного боку, як самоосвітню діяльність щодо самовдосконалення, а з іншого – як діяльність освітньої системи ВНЗ, що створює можливості для адекватного розвитку особистості з урахуванням її здібностей та потреб.

Другою є *діагностично-коригувальна підсистема*, що визначається рівнем сформованості цілісної системи професійних знань, умінь і практичних навичок з майбутньої професійної діяльності. Основною метою цієї підсистеми є з'ясування знань та вмінь із циклу професійно-орієнтованих дисциплін, спроможність написати курсову роботу.

Науковці розрізняють діагностику як загальний підхід і діагностування як процес (складову) практичної педагогічної діяльності. На нашу думку, діагностика – це прояснення всіх обставин течії дидактичного процесу, достеменне визначення його результатів. Без діагностики неможливе ефективне керівництво навчальним процесом, досягнення оптимальних для наявних умов результатів. Варто також розрізняти діагностування навченості студента, тобто наслідків, досягнутих результатів і навчуваності. Навченість розглядають як досягнутий на момент діагностування рівень (ступінь) реалізації окресленої мети. Діагностику не можна розглядати як традиційну перевірку знань, умінь і навичок студента. Перевірка лише констатує результати, не пояснюючи їх походження. У нашому розумінні діагностування – це співвіднесення результатів зі шляхами, способами їх досягнення, вияв тенденцій, динаміки формування продуктів навчання. Отже, діагностування рівня стану сформованості цілісної системи професійних знань, умінь і практичних навичок з майбутньої професійної діяльності повинно охоплювати контроль, перевірку, оцінювання, накопичення статистичних даних, їх аналіз, вияв динаміки, тенденцій і закономірностей та прогнозування подальшого розвитку.

Коригування розглядають як цілеспрямований педагогічний вплив із метою усунення, виправлення наявних помилок і попередження аналогічних [8; 11]. Зазначимо, що термін “корекція” найбільш уживаний у психології та корекційній педагогіці, проте не є доречним у педагогічних дослідженнях.

Об'єднуючи ці дві підсистеми в одну, діагностично-коригувальну, ми можемо передбачити, що буде з'ясовано рівень знань і вмінь щодо планування засобів, методів та форм проведення тренувальних занять; розробки програм спортивних свят, турнірів, олімпіад, показових виступів спортсменів; використання різних засобів навчання й розвитку, в тому числі тренажерів, комп'ютерів, аудіовізуальної техніки для реалізації обраного методу проведення теоретичних і практичних занять з фізичної культури та професійного спорту; володіння образним, емоційним мовленням. Діяльність майбутніх фахівців у цьому випадку зорганізується через систему спеціальних завдань, що передбачають визначення студентами невідповідності між індивідуальними особливостями й вимогами діяльності, побудо-

ву на цій основі індивідуалізованої моделі професійної діяльності, яка містить сукупність професійних знань, умінь, що відображають адекватний самовияв особистості майбутнього фахівця на основі раціоналізованих механізмів регуляції особистості в діяльності.

На етапі реалізації цієї підсистеми професійної підготовки майбутніх фахівців діагностується наявний рівень знань, умінь і навичок майбутнього тренера-викладача, рівень сформованості світоглядних, моральних і соціальних якостей, інтересів, мотивів, нахилів, попередньої підготовленості студентів до оволодіння професією, рівень здоров'я, фізичних і психічних кондицій у майбутнього фахівця. На цьому етапі аналізують моделі підготовки майбутніх фахівців для галузі фізичної культури та спорту, вибудовується модель майбутнього тренера-викладача. Навчально-пізнавальна діяльність студентів відповідно до поставленої мети зорганізується через традиційні форми навчання: лекції, семінарські й практичні заняття, що передбачають колективну, колективно розподілену й спільно розподілену діяльність майбутніх фахівців.

Основною метою третьої, *процесуально-змістової підсистеми* реалізації моделі професійної підготовки майбутніх тренерів-викладачів з веслування академічного у вищих навчальних закладах, є набуття студентами індивідуального досвіду формування системи спеціальних умінь, спрямованих на професійну актуалізацію власних індивідуальних особливостей.

Процесуальний бік зазначеної підсистеми відображає етапи, форми, методи й засоби формування готовності майбутніх фахівців з фізичної культури та спорту до професійної діяльності. Це визначається формами та методами професійної підготовки майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах. До форм належать: лекції, практичні заняття, самостійна та індивідуальна робота, виробнича практика. До методів зараховано: ділові ігри, дискусії, студентські олімпіади, пошук інформації в Інтернеті, підготовку власної презентації, використання електронних підручників і електронної пошти, комп'ютерну діагностику. До засобів належать: навчальні посібники, робочі навчальні програми, тестові завдання, комп'ютерний і мультимедійний супровід.

Змістовий бік підсистеми розкриває зміст формування готовності майбутніх тренерів-викладачів з веслування академічного у вищих навчальних закладах до професійної діяльності. Так, під час проходження практики студенти аналізують конкретні професійні ситуації, оволодівають новими знаннями; знаходять на сайтах Інтернету необхідну інформацію, рефлексивно її аналізують, співвідносячи з варіантами сформованих особистісних уявлень у галузі фізичної культури та спорту; визначають перспективну мету й завдання тощо. Намагання студентів спрямовані на використання апробованих раніше способів дій і подолання непродуктивних навичок професійної діяльності, а навчально-пізнавальна діяльність зорганізується як спільно-індивідуальна.

Об'єднання зазначених сторін підсистеми дає можливість чітко сформулювати завдання процесуально-змістової підсистеми, а саме: забезпечення системи знань, умінь і навичок із навчальних дисциплін: “Організація масової фізичної культури та спорту”, “Маркетинг і менеджмент у спорті”, “Фізкультурно-спортивні споруди та логістика спортивних заходів”, “Професійна майстерність тренера-викладача”, “Історія фізичної культури, олімпійського та професійного спорту”. Зауважимо, що для професійної підготовки майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах характерна поліфункціональність, що виражається у взаємозалежності й взаємозумовленості її освітньої, виховної, розвивальної, координуючої й інтегруючої функцій. Їх виокремлення умовне, оскільки межі між навчанням, вихованням і розвитком особистості майбутнього тренера-викладача, а також інтеграційними й координаційними процесами в підготовці фахівця відносні.

Остання підсистема *результативно-рефлексивна*, що визначається сформованістю професійно значущих якостей особистості для здійснення майбутньої професійної діяльності.

Результативний бік підсистеми визначається структурними компонентами готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності: мотиваційним, когнітивним, діяльнісним, особистісним; критеріями та показниками сформованості готовності майбутніх тренерів-викладачів з веслування академічного до професійної діяльності та рівнями (низький, середній, достатній і високий). Результатом є позитивна динаміка рівнів сформованості готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності.

Оцінювальний бік підсистеми передбачав аналіз ефективності змісту, форм, засобів і методів формування готовності майбутніх тренерів-викладачів з веслування академічного до професійної діяльності та надання рекомендацій щодо підвищення ефективності цього процесу.

Можливість поєднання двох боків підсистеми в єдину – результативно-рефлексивну – забезпечує фахівцям осмислення минулого та передбачення майбутнього, дає змогу поглянути на себе з боку, проаналізувати свої думки, почуття, дії, а за необхідності та отриманими результатами скорегувати свої знання та уявлення, ціннісні орієнтації, діяльність і взаємодію з іншими суб'єктами. Здатність майбутнього тренера-викладача з веслування академічного до результативно-рефлексивних дій багато в чому визначає успішність його професійних дій у нових умовах. Прикінцевим результатом реалізації всіх структурних компонентів моделі підготовки буде готовність майбутніх тренерів-викладачів до професійної діяльності. Пролонгований результат підготовки можна відстежити завдяки саморозвитку, самовихованню, самовдосконаленню й самореалізації.

Висновки. Ми теоретично обґрунтували та розробили концептуальну модель професійної підготовки майбутніх тренерів-викладачів з веслування академічного, спрямовану на підготовку професійної, компетентної, творчо розвиненої особистості, що зорієнтована на професійну діяльність у

галузі фізичної культури та спорту, а виокремлені та описані структурні компоненти системи підготовки дають можливість використовувати її в інших напрямках підготовки фахівців.

Подальшу розробку проблеми вбачаємо у визначенні перспектив пролонгованого результату підготовки майбутніх фахівців.

Список використаної літератури

1. Архангельский С. И. Учебный процесс в высшей школе, его закономерные основы и методы / С. И. Архангельский. – Москва : Высшая школа, 1980. – 368 с.
2. Афанасьев В. Г. О системном подходе в социальном познании / В. Г. Афанасьев // Вопросы философии. – 1973. – № 6. – С. 98–111.
3. Карпюк Р. П. Професійна підготовка майбутніх фахівців з адаптивного фізичного виховання: теорія та методика : монографія / Р. П. Карпюк. – Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2008. – 504 с.
4. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті // Освіта. – 2002. – № 26. – С. 2–4.
5. Новик И. Б. Вопросы стиля мышления в естествознании / И. Б. Новик. – Москва : Политиздат, 1975. – 144 с.
6. Суходольский Г. В. Структурно-алгоритмический анализ и синтез деятельности / Г. В. Суходольский. – Ленинград : Изд-во Ленинград. ун-та, 1976. – 176 с.
7. Штофф В. А. Моделирование и философия / В. А. Штофф. – Москва : Наука, 1966. – 302 с.
8. Czerwiński J. O potrzebie zmian w treściach i strukturze kształcenia oraz doskonalenia kadr trenersko-instruktorskich / J. Czerwiński // Trening. – 2001. – № 3. – S. 163–171.
9. Kiess E. Erfolgskonzept Personal Training: Selbständigkeit, Marketing, Trainingsplanung / E. Kiess. – Duesseldorf : VDM-Verl. Mueller, 2003. – 350 s.
10. Tolley H. How to Succeed at an Assessment Centre / H. Tolley, R. Wood. – London : Kogan Page Ltd., 2005 – 192 p.
11. Vroeijenstijn A. I. Towards A Quality Model for Higher Education / A. I. Vroeijenstijn // INQAAHE-2001 Conference on Quality, Standards and Recognition. – March 2001. – S. 34–67.
12. Żukowski R. Kształcenie i doskonalenie zawodowe instruktorów i trenerów: Stan aktualny – perspektywy rozwiązań / R. Żukowski // Trening. – 2001. – № 1. – S. 19–25.

Стаття надійшла до редакції 01.02.2017.

Скрипова Е. А., Дымов К. В., Дымов А. В. Концептуальная модель подготовки будущих тренеров-преподавателей по гребле академической к профессиональной деятельности

В статье обстоятельно раскрыты структурные компоненты концептуальной модели подготовки будущих тренеров-преподавателей по гребле академической к профессиональной деятельности. Предложена модель, направленная на подготовку профессиональной, компетентной, творчески развитой личности, которая ориентирована на профессиональную деятельность в области физической культуры и спорта, а выделенные и описанные структурные компоненты системы подготовки дают возможность использовать ее в других направлениях подготовки специалистов. Подчеркнуто, что концептуальная модель отвечает всем требованиям современного моделирования систем.

Ключевые слова: тренер-преподаватель по гребле академической, модель, моделирование, структурные компоненты.

Skripova E., Dymov K., Dymov A. The Conceptual Model of Preparation of Future Trainers-Teachers Rowing to Professional Activities

The article detailed the structural components of a conceptual model of training of the future trainers-teachers rowing to professional activities. Proposed by the author of the model meets all requirements of the modern simulation systems. In the process of model development proceeded from the fact that the main purpose of preparation of future trainer-teacher to professional activity in higher educational institutions is the gradual formation of future trainer-teacher readiness for professional activities based on personal approach to teaching students through the creation of corresponding organizational-pedagogical conditions. The aim of the article is the disclosure of key components of the conceptual structural-functional model of preparation of future trainer-teacher to professional activity. Components of training identified four subsystems, namely: organizational, technological, diagnostic-corrective, procedural and substantive and effective-reflective. Under the system of preparation of future trainer-teacher understand a set of elements, the internal connection which is stronger than external. The model of professional training of future trainer-teacher is understood by us as an open dynamic system neratzia, which implies taking into account content, objectives, principles, methods, functions, technologies of professional training. We theoretically substantiated and developed a conceptual model of professional training of future trainer-teacher aimed at the training of professional, competent, creative personality, which is focused on professional activities in the field of physical culture and sport are identified and described the structural components of the system of training provided the opportunity to use it in other areas of training.

Further elaboration of the problems we see in the development of prospects prolonged result training of future specialists.

Key words: *trainers-teachers rowing, model, modeling, structural components.*